

SAMRÅDSSVAR

2021-04-30

Vattenmyndigheterna i samtliga vattendistrikt

Synpunkter på samrådet om vattenförvaltning och samrådet för vattenkraft

(dnr 537-14055-2020, 537-9634-2020, 537-6213-2020, 537-9478-2020, 537-47542-2020)

Sammanfattning

Sveriges hembygdsförbund, SHF, är starkt kritisk mot hur samrådsförandet genomförs. Varken enskilda berörda fastighetsägare eller allmänheten har delgivits i den omfattningen eller på ett sådant vis att det är möjligt att lämna in synpunkter. SHF anser därför att samrådet ska göras om så att alla berörda parter ges möjlighet att lämna in synpunkter på förslagen, företrädesvis genom dialog på lokalnivå och samrådet behöver därför brytas ner till att omfatta fler och mindre geografiska områden.

Sveriges Hembygdsförbund – en viktig remissinstans i vattenfrågor

2020 antog SHF programmet *Hållbara landskap – för en hållbar utveckling av natur- och kulturlandskapet*. Programmet tar fasta på europeiska landskapskonventionen och redovisar våra ställningstaganden för bland annat miljö kvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag*. SHF efterlyser ökad helhetssyn på landskapens olika värden. En hållbar utveckling måste utgå från lokalsamhället vilket förutsätter dialog med och mellan de människor som lever och verkar där. En förutsättning för att de sociala och kulturella värden kan ges den betydelse de har för utvecklingen, är att det finns lokal kunskap och engagemang och möjlighet att göra sin röst hörd. Om man förstår det förflutna kan man på ett bättre och mer hållbart sätt planera för framtiden, där tillvaratagandet av landskapet är en del av utvecklingen. SHF, som med över 2 000 föreningar och 410 000 medlemmar är Sveriges största kulturmiljöorganisation, kan bidra både lokalt, regionalt och nationellt i det arbetet.

Levande sjö- och vattenlandskap

Sjöar och vattenlandskap har alltid haft stor betydelse för människor i Sverige. Centralorter och städer har anlagts längs sjöar och vattendrag. Vattendragen har reglerats för att ge kraft till gruvor, bruk, hyttor, industrier och för elproduktion, men också för att skapa transportvägar. Enligt miljö kvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag* ska naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljö värden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas. En bristande helhetssyn på vattenlandskapets olika värden får negativa konsekvenser för många människor och kan utgöra hot mot kulturmiljöer av lokal betydelse. Inom hembygdsrörelsen anser vi att man måste ta större hänsyn till den betydelse som sjö- och vattenlandskapen har för människors livsmiljö. Mängder av dammar i kvarn-, järnbruks- och industrimiljöer kan ses som vandringshinder för fisk enligt svenska myndigheters tolkning av EU-direktiv. Regeringen har dock genom energiöverenskommelse gjort en annan tolkning som bör vägleda myndigheterna i mer balanserade beslut där fler värden kan bevaras samtidigt.

Synpunkter på remissförfarandet

Det har kommit till SHF:s kännedom att ett samråd om vattenförvaltning för de närmaste sex åren, om vattenmyndigheternas fem förvaltningsplaner för de fem olika vattendistrikten, innehållande *Förslag till förvaltningsplan, Förslag till miljökvalitetsnormer, Förslag till åtgärdsprogram och Förslag till delförvaltningsplan* med åtgärder mot vattenbrist och torka. Av de remissinstanser som valts ut att yttra sig i samrådet finns vattenorganisationerna med på sändlistan till ”Samråd om vattenförvaltning”.

Likaså pågår ett samråd om förslag till miljökvalitetsnormer för vattenförekomster i avrinningsområden som påverkas av vattenkraft och som ska omprövas åren 2022–2024 enligt ”Nationell plan för omprövning av vattenkraft” (NAP). Bland de Bransch-och intresseorganisationer som står med på sändlistan till remissen *Samråd för vatten med påverkan från vattenkraft* finns Vattenhistoriskt nätverk. SHF som företräder hembygdsrörelsen på det nationella planet, ingår i Vattenhistoriskt nätverk men ser ändå skäl att lämna ett eget yttrande då vi anser att kulturmiljöintressen har negligerats i samrådsförfarandet.

SHF har två ingångar till remisserna. Det ena är det *enskilda* intresset, där vi företräder de många hembygdsföreningar som tillsammans äger och förvaltar föreningarna 11 000 byggnader runt om i landet, däribland många kulturmiljöer som ligger kring vattendragen. Det andra är det *allmänna* intresset där hembygdsföreningarna är organiserade för att värna kulturmiljöerna lokalt och innehar stor kunskap om den lokala historien i den bygd de verkar. Genom sin förvaltning, verksamhet och engagemang bidrar de till kulturmiljöarbetet i samhällsutvecklingen.

SHF anser att Hav- och vattenmyndigheten och Vattenmyndigheterna brister på flera punkter i sitt remissförfarande.

- I sändlistan till missivets bilaga för ”Samråd för vattenförvaltning” finns endast ”Vattenorganisationer” utöver myndigheter och domstolar. Inga kulturmiljöorganisationer finns med trots att arbetet med inventering av kulturmiljöer längs vattendragen pågått under de senaste 10 åren i en omfattande del av landet.
- I sändlistan till missivets bilaga för ”Samråd för vatten med påverkan från vattenkraft” finns inte alla kommuner som berörs med. Bland de ”Bransch-och intresseorganisationer” som finns med på sändlistan är merparten aktiva inom friluftslivet, brukare av vattenresurser samt värnande av naturvärden. Förutom att SHF borde bjudits in, av de skäl som angetts ovan, saknas alla övriga bransch- och intresseorganisationer som arbetar med kulturmiljövård.
- Den offentliga kungörelsen har inte myndigheterna verkställt så att den publiceras i en tidning som utkommer i det område som påverkas av ärendet vilket funnits behov av. I bilagan till ”Missiv Samråd för vatten med påverkan från vattenkraft” finns på slutet även en lista med dagstidningar i vilka samrådet har kungjorts. SHF har t ex konstaterat att inte en enda dagstidning i hela Kalmar län finns med på listan (tidningarna Barometern, Ölandsbladet, Oskarshamns-Tidningen och Västerviks-Tidningen).
- Det är inte möjligt för enskilda fastighetsägare att lämna synpunkter på åtgärder som berör specifika platser genom att skicka ut en remiss på nationell nivå, i digitalt format, för en riksorganisation som ska företräda medlemmars intressen utspridda i hela landet. SHF vill understryka att uteblivande av inlämnade synpunkter om åtgärder för specifika platser inte får tolkas som ett godkännande av föreslagna åtgärder.

Bristerna anser SHF är allvarliga både utifrån att remissförfarandet inte följer förvaltningslagen och eftersom de åtgärder som föreslås kommer tas beslut för efter samrådet och sedan gälla under en sexårsperiod.

På ett nationellt plan har vi konstaterat att, när det gäller att klassa förekomst av kraftigt modifierade vatten, har detta endast gjorts i den norra delen av landet, vilket SHF inte anser vara tillräckligt. Vid anläggningen av de stora vattenkraftverken i norra delen av Sverige lades mycket av befintliga kulturmiljöerna i områdena under vatten. Vi har förståelse för att det vore slöseri med resurser att inte behålla dessa. I södra Sverige finns i stället en mångfald av regleringar längs vattendragen som gjort det möjligt att använda vattnet som resurs under lång tid tillbaka i tiden. Där finns de mindre kraftanläggningarna, vilka har kulturhistoriska värden i sig själva genom att de visar på teknikutvecklingen som skett inom kraftframställningen i Sverige. SHF bedömer att de bör finnas kvar av flera skäl. Ett av skälen är att ett fortsatt användande av småskalig vattenkraft är ett av alternativen som går att producera återvinningsbar energi på, vilket tillsammans med andra alternativ ger oss ett mer hållbart samhälle. Ett annat skäl att ha kvar dem är att de bidrar till att minska sårbarheten under kristider på landsbygden.

Enskilda intressen

Hembygdsföreningar som är anslutna till SHF och som har sina fastigheter försäkrade genom den hembygdsförsäkring vi rekommenderar, äger nära 200 kvarnar intill reglerade vattendrag. Kvarnmiljöerna har höga kulturhistoriska värden genom att de är av både hög ålder och av lokalhistoriskt värde. Vi kan generellt motsäga oss utrivning av alla de kvarndammar som är kopplade till de kvarnanläggningarna men det är en omöjlighet att få alla de föreningar att för det första; använda sig av det digitala verktyg som är det som erbjudits vid inlämnande av synpunkter och för det andra; att de som ideella föreningar göra det utan att ha kunskapen att tolka det komplicerade regelverk kopplat till vatten och förstå konsekvenserna som följer av föreslagen vattenförvaltning samt för det tredje; måste de som ägare få kännedom om att det är något som berör dem som fastighetsägare med ett separat meddelande ställt direkt till dem.

Allmänna intressen

I hembygdsföreningarnas uppgift som värnande av det allmänna intresset för kulturmiljövården och de sociala värdena i hembygden behöver synpunkter föregås av ett samråd på lokal nivå. Samrådet kan med fördel ha sin utgångspunkt i konsekvensutredningar som kan förklara följderna på ett pedagogiskt vis, t ex svara på frågorna om de föreslagna åtgärder kommer minska läsbarheten av kulturmiljön, försämra landskapsbilden, sänka vattennivåerna som behövs för bad- och båtliv samt fritidsfiske.

För Sveriges hembygdsförbund, SHF

Jan Nordwall
Generalsekreterare

Helena Rosenberg
Kulturmiljöstrateg.